

ONLINE INFORMÁCIÓKERESÉS

Az online elérhető adatbázisok egyes jellemzői és használati díjai

Adatbázisok és adatbankok előállítóinak egy francia csoportja (Groupement Français des Producteurs de Bases et Banques de Données, GFPBBD) felmérést végzett európai és amerikai adatbázis-előállító intézmények körében, az online hozzáférhető adatbázisok néhány jellemző adatának és használati díjainak összehasonlítása céljából.

Adatbázis-előállítók (database producers) azok a vállalatok, intézmények és más szervezetek, amelyek bibliográfiai és egyéb adatbázisokat állítanak elő és – jelen esetben – online-szolgáltató központokon (database vendors) keresztül hozzák forgalomba. Az adatbázis használati díjának azt a részét, amely az adatbázis-előállítók bevétele, jogdíjnak (royalty) nevezzük.

A felmérés alapjául szolgáló kérdőíveket (összesen 810-et) 457 adatbázis-előállító szervezetnek küldték meg. Ezek közül 202 szervezettől 330 kérdőív érkezett vissza. Ezek százalékos megoszlása az 1. táblázatban látható.

A beérkezett válaszokat számítógéppel értékelték, a következő célokkal:

- a kérdőívek egyes adatainak csoportosítása;
- az adatbázis-előállítók két fő földrajzi csoportjának (Európa és Észak-Amerika) összehasonlítása;
- korrelációk keresése az adatbázisok jellemzői, használatuk feltételei és jogdíjai között.

A felmérés eredményei

1. Az adatbázisok jellemző adatai

A 2. táblázatban az európai és észak-amerikai (USA, Kanada) adatbázis-előállító szervezetek típus szerinti százalékos megoszlása látható: állami szervezet, nyereségre és nem-nyereségre orientált szervezet bontásban.

1. táblázat

A kérdőívekre kapott válaszok földrajzi megoszlása

	Az adatbázisok száma	%
USA	127	43
Franciaország	57	19,3
Kanada	44	14,9
Egyesült Királyság	15	5,1
NSZK	13	4,4
Más országok	38	12,9

A válaszolók részaránya: az adatbázis-előállítók 44,2%-a

2. táblázat

Az adatbázis-előállító szervezetek típusa (%)

	Európa	Észak-Amerika
Állami szervezet	40	28
Nem-nyereségorientált szervezet	32	19
Nyereségorientált szervezet	27	52

Az adatbázisok tématerület szerinti százalékos megoszlását mutatja a 3. táblázat. A 4. táblázatban az adatbázisok fajta szerinti százalékos megoszlása látható, vagyis a bibliográfia, numerikus (faktografikus), szöveges–numerikus és teljes szövegű adatbázisok részaránya. Az 5. táblázat az adatbázisokat nagyságuk, tehát rekordjaik száma szerinti bontásban tartalmazza.

3. táblázat

Az adatbázisok tématerülete (%)

	Európa	Észak-Amerika
Gazdasági és ipari	27	44
Műszaki és természettudományok	41	29
Társadalom- és humán tudományok	33	14
Multidiszciplináris	8	13

4. táblázat

Az információ fajtái (%)

	Európa	Észak-Amerika
Bibliográfiai	71	46
Numerikus	9	34
Szöveges—numerikus	15	12
Teljes szövegű	13	10

5. táblázat

A bibliográfiai adatbázisok nagysága (%)

Tételek száma	Európa	Észak-Amerika
< 25 000	33	24
25 000— 50 000	18	11
50 000—100 000	18	18
>100 000	31	46

2. A felhasználás feltételei

Az adatbázisok több mint 80%-át üzemserű, professzionális online-szolgáltató vállalatok, a „vendor”-ok teszik hozzáférhetővé a nyilvánosság számára. A maradék kb. 20%-nak mintegy harmada mind az intézményi saját számítógépéről, mind egy nyilvánosan elérhető szolgáltató számítógépről lekérdezhető.

Az adatbázis-előállítóknak csak 12%-a fizettet a felhasználókkal hozzáférési alapdíjat („belépődíjat”), míg a többi bárkinek ingyen ad hozzáférési jelszót, és csak a használat arányosan számlázza a jogdíjat. Észak-Amerikában az adatbázisok negyedrésze csak úgy használható, ha a megfelelő nyomtatott referálólapot is megrendelik, de Európában ez ritkaság.

3. Adatbázis-használati jogdíjak

A megkérdezettek közül sokan (Észak-Amerikában 25%) megválaszolatlanul hagyták a jogdíjakra vonatkozó kérdéseket, annak ellenére, hogy e téren a felmérők bizalmas adatkezelést ígértek, és a díjakra vonatkozó adatokat csak kategóriákként kezelték, nem pontos összegekként. Ez arra utal, hogy kényes kérdéssről van szó. Az értékeléshez azonban elegendő adat áll rendelkezésre.

A választ küldő adatbázis-előállító intézmények adatbázisainak *jogdíj-kategória szerinti* százalékos megoszlását mutatja a 6. táblázat, mégpedig az előállító szervezetek típusa szerinti bontásban. A társadalomtudományi adatbázisok használatáért kevesebbet kell fizetni (Európában 90%-uk jogdíja óránként 20 \$ alatt van), mint a természettudományi és műszaki adatbázisok használatáért. Utóbbiak jogdíja Észak-Amerikában kisebb, mint Európában. A gazdasági adatbázisok 27%-ának Európában 40 \$-nál magasabb a jogdíja, míg Észak-Amerikában ebbe a kategóriába a gazdasági adatbázisok 48%-a esik. Ezeket az adatokat mutatja a 7. táblázat.

6. táblázat

Adatbázis-jogdíjak és az előállító szervezet típusa (%)

Jogdíj (\$)	Állami szervezet		Nem-nyereségorientált szervezet		Nyereség-orientált szervezet	
	Európa	Észak-Amerika	Európa	Észak-Amerika	Európa	Észak-Amerika
0	8	50	4	9	—	12
< 20	68	25	27	48	28	28
20—40	8	8	46	34	36	22
> 40	16	17	23	9	36	38

Az adatbázis-jogdíjak és az adatbázisok tématerülete (%)

Jogdíj (\$)	Gazdasági		Műszaki és természettudományok		Társadalom- és humán tudományok		Multidiszciplináris	
	Európa	Észak-Amerika	Európa	Észak-Amerika	Európa	Észak-Amerika	Európa	Észak-Amerika
0	7	19	6	20	—	12	—	14
20	20	5	38	44	90	47	50	28
20–40	46	28	24	13	10	29	50	44
40	27	48	32	23	—	12	—	14

Következtetések

A felmérésből levonható fő következtetések:

- az amerikai adatbázisok felét, az európaiak negyedét állítják elő nem-nyereségorientált szervezetek;
- az amerikai adatbázisoknak közel 50%-a gazdasági témakörű (jelentős hányaduk numerikus), szemben az európai 25%-kal;
- a nyomtatott változat megrendelése Észak-Amerikában sokkal inkább elfogadott feltétele az online hozzáférésnek, mint Európában.

Az európai adatbázis-előállító szervezetekről az alábbiak állapíthatók meg a felmérés alapján:

- a főleg amerikai eredetű nagy adatbázisok mellett létjogosultsága van a kisebb, speciális szakterületű és főleg Európában előállított adatbázisoknak is;
- az adatbázisokat nemcsak online használatlaltal lehet értékesíteni, egyéb szolgáltatásokra is hasznosíthatók;
- az inkább az európai problémákra orientált gazdasági adatbázisok iránt nagy kereslet mutatkozik.

*/WOLFF-TERROINE, M.-GHIRARDI, L.-MARX, B.:
Main trends in royalty policy of database producers
= Online Review, 7. köt. 2. sz. 1983. p. 101–110./*

(Roboz Péter)

A privát adatállományok kezelése online elérhető számítógép-központokban

A mikroszámítógépek és szöfeldolgozó berendezések (word processing equipment) elterjedése sok kisebb vállalat, szervezet részére teszi lehetővé adatállományaik (fájl) olcsó tárolását és visszakeresését. Az esetek többségében azonban kiderül, hogy a szöfeldolgozó és más mikroszámítógépek szoftverje nem alkalmas az általában ismert online információkeresésben megszokott igények kielégítésére. A mikroszámítógépek szoftverjének átalakítása sem vezet célra.

Van azonban egy másik megoldás az intézményi adatállományok kezelésére, az online információkeresés minden lehetőségével együtt: a nagy online hozzáférhető adatbázis-szolgáltató központok („verndors” vagy „hosts”) kiegészítő szolgáltatásának igénybevétele. Ezt szokták *privát adatállomány szolgáltatásnak* (private file

service) nevezni. A továbbiakban privát adatállományoknak fogjuk nevezni a vállalatok, intézmények és más szervezetek (esetleg magánszemélyek) számítógépben tárolható és visszakereshető adatgyűjteményeit, ahol a „privát” szó azt fejezi ki, hogy nem nyilvánosan hozzáférhető adatokról van szó, de nem is mindig „magán” adatállományról, hanem kisebb-nagyobb szervezetekéről. Az online-szolgáltató központokat *hostoknak* fogjuk nevezni.

A privát adatállomány főleg szöveges információkból állhat (szakirodalmi dokumentumok leírásai, jelentések, jogi szövegek stb.), de lehetnek numerikus adatok is, sőt vállalati levelezési irattár is. A felfrissítés gyakorisága (és költségei) miatt a személyi anyagot nem célszerű ilyen módon kezelni.